

Pravopisna, morfo(no)loška i leksička zbrka (svršetak)

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2001, 48, 96 - 98**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:845108>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PRAVOPISNA, MORFO(NO)LOŠKA I LEKSIČKA ZBRKA

(Svršetak)

Sanda Ham

Morfo(no)logizacija pravopisnih pravila

Sve ono što unutar riječi odgovara izgovoru, u pravopise se obično ne upisuje. Nije ni potrebno, zašto opterećivati pravopisna pravila glasovnim promjenama za koje pišući nismo ni svjesni da smo ih proveli, a još manje smo svjesni u kojim smo ih morfološkim ili tvorbenim kategorijama proveli. Govorimo i pišemo ne misleći na glasovne promjene, morfološke i tvorbenne sustave. Tako se ne razjašnjava sibilizacija *junak/junaci*, jer *junaci* izgovaramo i *junaci* pišemo; ne razjašnjava se palatalizacija jer u *vrag/vraže* nije riječ ni o kakvom pravopisnom odstupanju; ne razjašnjava se jotacija jer jotirano *groblje* nije pravopisno zanimljivo; ne razjašnjava se zamjena *l* sa *o* jer ni oblici *mislio/mislila* nisu pravopisno zanimljivi... Kratko i jasno – riječi u kojima je *c* nastalo od *k*, *ž* od *g*, *lj* od jotiranoga epentetskoga *l*, *o* od *l* nisu pravopisno zanimljive jer ne stvaraju pravopisnih nedoumica, pa onda uz njih ne treba ni navoditi morfološke i tvorbenne kategorije koje uvjetuju glasovne promjene.

U pravopisima se uvijek od toga odstupa kada je riječ o *č, ć, đ, dž, ijel/jeli* jer je navedeno uvijek izvorom pravopisne nesigurnosti. Uz *č, ć, đ, dž, ijel/jeli* redovito se navode morfološke i tvorbenne kategorije koje ih uvjetuju. Morfologija i tvorba u službi su pravopisa jer nam olakšavaju učenje problematičnih *č, ć, đ, dž, ijel/jeli*.

I u PHJ je tako. Istini za volju nije nazvano nazivljem na koje smo se priviknuli služeći se *Hrvatskim pravopisom*, ali i uz grafeme, foneme i fonemske alteracije možemo solidno naučiti pisati *č, ć, đ, dž, ijel/jeli*.¹⁷

Međutim, PHJ nam u pravopisna pravila uvodi i nepostojano *a*, jotaciju, sibilizaciju, palatalizaciju i zamjenu *l* sa *o*. Naravno ne tim nazivljem, ne tim redosljedom i ne tim razgraničenjem, nego poglavljima Alternacija *l/o*, Suglasnički fonemi ispred sufikasa i nastavaka, Kombinacije suglasničkih fonema s fonemom *j* (*j*) i odgovarajućim tabličnim prikazima, odnosno pregledom glasovnih promjena prema morfološkim nastavcima i tvorbenim sufiksima. Pripada li uopće to područje pravopisnim pitanjima, PHJ sam odgovara u napomeni na str. 153. uz Tablicu nastavaka i sufikasa koji utječu na zamjene fonema i fonemskih sklopova: "Takvi primjeri zorno pokazuju da je svugdje tu

17 Ako se izuzmu nedosljednosti *jel/e* o kojima sam napomenula u ovom radu.

riječ o morfo(no)logiji, a ne o fonologiji.” Prigovor nije ni tablicama ni napomenama uz tablice, prigovor je tomu što je sve to skupa smješteno u pravopisna pravila, umjesto u fonologiju ili morfo(no)logiju. Time se pravopis ne pojednostavljuje, naprotiv, time se briše granica između pravopisa i morfo(no)logije tamo gdje ne bi trebalo, a pravopisna se pravila usložnjavaju i umnažaju. Primjerice, ono što je rečeno uz “foneme č, ć, ž, ź”, a rečeno je posve pravopisno opravdano, ponavlja se i drugdje i u onim poglavljima koja pravopisno nisu opravdana.

Poglavlje Odnos slova (grafema) i glasova (fonema), zanimljivo je i opisom iscrpno i sustavno, ali je li mu mjesto među pravopisnim pravilima? To što na granici riječi pišemo jedno, a izgovaramo drugo, ne pripada pravopisu jer nije pravopisno zanimljivo budući ne stvara pravopisne poteškoće. I ovdje ne upućujem prigovor samoj građi i načinu obrade te građe,¹⁸ nego upućujem prigovor činjenici što je ta građa smještena u pravopisna pravila.

I na kraju, vratit ću se samomu početku i naslovu svoje kritike: *Pravopisna, morfo(no)loška i leksička zbrka*. U čem vidim zbrku, razjasnila sam – vidim ju u povratku na dvostrukosti; u nastojanju da se frazemske sastavnice (prijedlog i imenica) pišu sastavljeno; u novosadskom liku Općega pravopisnoga rječnika; u morfo(no)logiziranju pravopisnih pravila i stoga njihovim umnažanjem i usložnjavanjem; u teorijskoj razini¹⁹ koja prosječnomu korisniku otežava snalaženje u PHJ i upotrebu pravopisnih pravila.

Prema tome, pravopisnoj zbrci ne će biti kriv HP. Naprotiv. Isto tako ne će biti da će se “izdavanjem Anić-Silićeva ‘Pravopisa hrvatskoga jezika’ i u jezične stvari uvesti pluralitet ideja, a na zgradi tradicionalno zatvorene jezikoslovne zajednice otvorit će se prozori ne bi li tako propuh rastjerao dugogodišnju akademsku učmalost, zatvorenost, arhaičnost i ksenofobičnost”.²⁰

Kada je riječ o “pluralitetu ideja”, u javnosti se već duže vremena stvara netočna slika da je HP tek autorski pravopis koji počiva na osobnim željama i mišljenjima svojih autora, na načelima koja su autori osmislili sami, bez dogovora i razgovora sa sustručnjacima. Tomu nije tako jer su načela na kojima počiva HP nastala dogovorno – 1992. Jezično je povjerenstvo MH pismenim

18 Uz izuzimanje slovo-fonemsko-glasovne zbrke o kojoj govorim u ovom radu.

19 Suvremena je teorijska razina uvijek mogući pomak naprijed, ali kada je o pravopisu riječ, samo ako je dobro odmjerena i pojašnjena. U suprotnom je nestručnjaku zbunjujuća.

20 *Novi list*, 19. 10. 2000., str. 10.

putom zatražilo mišljenja o pravopisnim načelima HP koji je tek bio u pripremi, i to od Zavoda za hrvatski jezik, Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Društva hrvatskih književnika, Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske, Razreda za filološke znanosti HAZU i Razreda za književnost HAZU. Odgovori svih navedenih uglednih ustanova objavljeni su u časopisu *Jezik*²¹ i dostupni su javnosti. Prema tomu, HP prošao je kroz sito Jezičnoga povjerenstva MH, uglednih znanstvenih i kulturnih ustanova i Vijeća za normu hrvatskoga jezika i tako prosijan našao se pred nama u svom petom izdanju. Nije mi poznato da su pravopisna načela PHJ prošla istim ili sličnim putem pa je zbog toga razložno zapitati se kroz čije je sito prošao PHJ?

Kada je riječ o "otvaranju prozora tradicionalno zatvorene jezikoslovne zajednice i propuhu koji će rastjerati akademsku učmalost, zatvorenost i arhaičnost", prozore će PHJ moći otvoriti stručnjak, a stručnjaku akademska zajednica nije baš tako zatvorena, učmala i arhaična. Uostalom, neznačajkim otvaranjem prozora nastaje propuh.

Kada je riječ o "ksenofobičnosti", fobije pripadaju psihijatrijskim priručnicima, a ne pravopisnima. Jedino ako tko njegovanje hrvatske jezične kulture smatra znakom ksenofobije. Tada smo svi ksenofobični na ovaj ili onaj način, jer hrvatska nam je jezična kultura svima na srcu. Zar ne?

Sažetak

Sanda Ham, sveuč. prof., Pedagoški fakultet, Osijek
UDK 801.1:808.62, stručni članak,
primljen i prihvaćen za tisak 2. 4. 2001.

Orthographical, Morpho(no)logical and Lexical Confusion

This article criticizes *Pravopis hrvatskoga jezika* by V. Anić and J. Silić because the orthographic norm concerning *jat* following "covered *r*", *d* and *t* in front of *c*, *č*, goes back to duality; because of its proposal to write phrasal constituents (preposition plus noun) as solid words; because it renders General orthographic dictionary the image of the Novi Sad ortography; because it morpho(no)logizes orthographic rules and by that fact multiplies and complicates them; because it is at such a theoretical level that it is not user-friendly and makes it difficult for an average consumer to apply orthographic rules.

21 S. Babić, O pripremama pravopisnih načela, *Jezik*, god. 40., br. 4., Zagreb, 1993.; D. Brozović, Uz odgovore na pismo Jezičnoga povjerenstva MH, *Jezik*, god. 40., br. 5., Zagreb, 1993.